

Het wapenboek van Vlaanderen van d'Hozier (1696-1710)

Pieter Donche

SINDS VORIG JAAR IS EEN FACSIMILE EDITIE op de markt van de gedrukte uitgave uit 1856 van het *Wapenboek van Vlaanderen, Henegouwen en het Kamerijkse* naar het handschriftelijke register van d'Hozier uit 1696 en volgende jaren. Dit wapenboek bestrijkt die gebieden van Vlaanderen (en Henegouwen en het Kamerijkse) die op dat ogenblik bij Frankrijk ingelijfd waren, of anders gezegd, de meest noordelijke regio's van het hele toenmalige Franse koninkrijk. Die uitgave is dus een regionale selectie uit het geheel van het grote *Armorial Général de France* die het gehele Frankrijk bestreek. Laten we eerst even nader ingaan op de ontstaansgeschiedenis van dit wapenboek.

De aanleiding tot het tot stand komen van het *Armorial Général de la France* moet gezocht worden in de financiële repercussies van de oorlogspolitiek van Lodewijk XIV. In 1686 hadden diverse Europese staten de Liga van Augsburg gevormd in een poging om weerstand te bieden aan de ongebreidelde territoriale ambities van Lodewijk XIV. Hij had toen al heel wat oorlogen gevoerd in de Spaanse en in de Noordelijke Nederlanden en ook al grote delen van Vlaanderen aangehecht (het huidige Noord-Frankrijk, maar ook de kasselrijen Veurne en Ieper). Wanneer Lodewijk XIV in 1689 ook de Palts binnenviel verklaarde de Liga hem prompt de oorlog. Deze Negenjarige Oorlog (ook Grote Coalitieoorlog genoemd) putte beide partijen uit tot ze, oorlogsmoe, de Vrede van Rijswijk sloten (1697).

Maar oorlogen kosten geld, veel geld en Lodewijks oorlogen vormden hierop zeker geen uitzondering (wel veeleer het tegendeel). Naarmate de oorlog was gevorderd, was de bodem van de staatskas steeds meer in zicht gekomen. Wanneer de meer klassieke middelen om geld binnen te rijden, zoals verhoging van belasting uitgeput waren, werden plots alle middelen goed om die kas te spijzen. Zo kwam de Zonnekoning bvb. op het idee om allerlei nieuwe ambten te creëren, die dan aan de meest biedende verkocht werden. En dit zowel aan zijn hof in Versailles als in de dorpen van zijn veroverde gebieden. Aan het hof hadden de nieuw gecreëerde ambten vaak de meest onbenullige inhoud, in zoverre dat sommige tijdgenoten opmerkten: *A chaque fois que le*

Roy crée un office, Dieu crée un sot pour le remplir. Op het platteland werden dan weer beroepen mét inhoud, die altijd vrij waren geweest, van de ene dag op de andere omgezet in een verpacht ambt. Zo werd in 1693 byb. in de kasselrij Ieper zowel het beroep van brouwer in aantal als de productie van elk beperkt tot bepaalde maxima. Het ambt van brouwer moest voortaan gekocht worden en pas toen alle ambten verkocht waren was de bierverkoop vrij.

In dat *money-making* plaatje past ook het idee van Lodewijk om in november 1696 een koninklijk edict uit te vaardigen dat de registratie van familiewapens verplicht maakte: het *Armorial Général*. Officiëel luidde het dat de Zonnekoning de bedoeling had, middels een verplichte registratie van de familiewapens, een eind te maken aan de vele misbruiken in de heraldiek en de usurpatie van adellijke titels. Maar aan de registratie was wel een verplichte betaling van een som geld verbonden, te voldoen door de familiewapendragers. Dit laatste was natuurlijk het echte motief voor de uitvaardiging van het edict. Gehoopt werd dat velen, die nog geen wapen voerden, de gelegenheid te baat zouden nemen om er een te verwerven en dat de oorlogskas alleen maar beter zou worden van deze 'belasting op de ijdelheid'.

Acht maanden eerder had hij zijn onderdanen ook al 500 adelbrieven te koop aangeboden aan 600 pond het stuk. Het was geen succes geworden en in het veroverde Vlaanderen was het helemaal met een sisser afgelopen. Welgeteld één kandidaat had zich aangeboden. In al zijn superieure wijsheid had de Zonnekoning over het hoofd gezien dat de inwoners van Vlaanderen inmiddels tegen al weer een halve eeuw Franse oorlogen in hun streek hadden aangekeken en onder voortdurend wisselende regimes – volgens wie de laatste veldslag had gewonnen – hadden geleefd. Een dergelijke aangekochte adellijke onderscheiding riskeerde bij de eerstvolgende verloren veldslag meteen tot nul en generlei waarde gereduceerd te worden of erger zich te ontpoppen tot een voorwerp van spot... Waren kleine aantallen adelbrieven aan hoge bedragen geen succes geweest, dan zouden de verplichte wapenregistraties van het *Armorial Général* tegen kleinere kosten maar in veel grotere aantallen de verhoopte ponden ook wel opleveren. Over de jaren heen was de fiscale component van dit project inderdaad een succes: het leverde Lodewijks oorlogskas 5,5 miljoen pond aan inkomsten op...

De heraldische leiding van dit project werd toevertrouwd aan Charles d'Hozier, de toenmalige wapenkoning van Frankrijk. Hij was een telg uit een familie die gedurende vijf generaties de wapenkoningen van Frankrijk leverde (te beginnen met Pierre d'Hozier, 1592-1660, over zijn zoon Charles (1640-1732), diens neef Louis Pierre (1685-1767), diens zoon Antoine Marie (1721-1810) en zijn neef Ambroise Louis Marie (1764-1846)).¹ De financiële kant werd geregeld zoals in die tijd gebruikelijk: om het geld zo snel mogelijk te incasseren werd het privilege om departementale en lokale ambtenaren

voor de registraties aan te stellen verkocht aan een particulier mr. A. Vannier en de rechten voor het innen van de taksen aan een groep van financiers.

Niet enkel de wapens van natuurlijke personen (zowel van burgerlijke als van adellijke families als van geestelijken), maar ook de wapens van rechtspersonen, zoals provincies, steden, landen, gilden, verenigingen, gemeenten en heerlijkheden werden door het edict geïncasseerd. Het edict liet ook toe dat personen die nog geen wapenschild voerden er een konden bekomen (mits de belasting erop te betalen natuurlijk). Hier keek men vooral uit naar advocaten, notarissen, procureurs, artiesten, schrijvers en groot- en kleinhandelaars. De enige vereiste die werd gesteld was dat zij een zekere uitstraling van hun beroep of ambacht of een persoonlijke verdienste konden voorleggen.

De registratiekosten liepen op van 20 pond voor eenvoudige particulieren tot 500 pond voor de provinciebesturen. Voor 20 pond kon iemand zich dus een wapen aanmeten en zijn naam te boek gesteld zien naast die van de meest illustere families van zijn tijd. Maar de grote en kleinere adellijke families die al eeuwenlang publiek een wapen voerden vonden de registratie onnodig en zelfs beledigend. Het project was niet onmiddellijk een groot succes. Gedurende het jaar 1697 bleef het aantal registraties klein en in hoofdzaak beperkt tot de adel en religieuze instellingen. Dit niettegenstaande dat het edict stipuleerde dat diegenen die geen gevolg gaven aan de verplichte registratie, vervallen zouden zijn van hun heraldische rechten en zich blootstelden aan vervolging (een boete van 300 pond!) indien zij nog verder hun niet geregistreerd wapen openbaar zouden voeren.

Maar ook met de inrichting van regionale administratieve centra waar de aangiftes dienden te gebeuren liep het mank. De termijn van twee maanden waarbinnen na de afkondiging van het edict de registratie diende te gebeuren werd op 22 januari 1697 verlengd met twee maanden. Maar het verwachte aantal registraties werd nog altijd bijlange na niet gehaald. En de oorlogskas bleef maar om geld schreeuwen.

Op 3 december 1697 werd dan besloten om ook lijsten te gaan opmaken van personen waarvan de overheid vond dat zij toch wel een familiewapen behoorden te hebben (en van wie de registratietaks verwacht werd). Velen, die er nooit eerder aan gedacht hadden zich een wapen aan te meten, zagen plots hun naam op dergelijke lijsten opduiken en werden zo verplicht wiens ni-lens en nog wel binnen de acht dagen de registratietaks van 20 pond te betalen... Duizenden werden aldus een familiewapen opgedrongen, waaronder ook heel wat dorpspastoors. Onder dezen die de taks betaalden om zo vlug mogelijk die opdringerige koninklijke ambtenaren van zich af te schudden, waren er velen die verder geen enkele moeite deden om ook een wapenontwerp in te dienen. D'Hozier en zijn lokale medewerkers ontwierpen voor dezen dan maar zelf wapens. Heraldisch waren het vaak geen hoogvliegers.

Voor gemeenten uit een zelfde gebied waren het dikwijls eindeloze variaties op eenzelfde basisthema en voor personen werden nogal wat 'sprekende wapens' gebrouwen, die op de familienaam zinspeelden maar vaak van weinig goede smaak getuigden. Niet gehinderd door enige taalkundige basiskennis werd een 'betekenis' van de familienaam gebruikt als inspiratiebron voor een familiewapen. Of men nu een smaakvol of een draak van een familiewapen toebedeeld kreeg hing louter af van de grillen van de lokale ambtenaar belast met de opsporing van 'gegadigden'. Vele van die wapens werden door hun dragers nooit gebruikt.

De eerste golf van wapentoeckenningen duurde ongeveer twee jaar, met veelvuldige boetes voor wie in gebreke bleef. In zoverre dat zelfs in bepaalde plaatsen rellen uitbraken, zoals in Bayonne en Toulon tegen de gestrengheid waarmee het decreet werd toegepast. Op 17 oktober 1699 werd de wetgeving wat gerelaxeerd: bepaalde uitzonderingen werden toegestaan aan natuurlijke personen en gemeenten die te arm werden geacht om te betalen voor hun wapen. De regionale centra werden geleidelijk aan hier en daar opgedoekt en het aantal registraties nam af om uiteindelijk volledig op te houden in 1709. Daarna was iedereen terug vrij om al dan niet een wapen van eigen keuze aan te nemen of er helemaal geen te voeren.

Wanneer een bestaand wapen geregistreerd of een nieuw toegekend werd, werd een geschilderd certificaat overhandigd evenwel zonder blazoenering (=woordelijke beschrijving). De blazoeneringen werden wel opgenomen in de registers van het *Armorial Général*. Die praktijk leidde tot fouten in latere kopieën van het wapen, deels door de onkunde van de oorspronkelijke schilders om bepaalde wapenfiguren correct af te beelden, maar ook door het vlekuren van de gebruikte pigmenten, zoals blauw dat zwart werd...

Hoewel het project dus na enkele jaren reeds onderbroken was, leverde het werk van de wapenkoning Pierre d'Hozier toch een groot aantal registers op. 34 volumes tekst en 35 volumes met gekleurde platen of ongeveer 120.000 wapenschilden. Ze bevinden zich in de Nationale Bibliotheek van Frankrijk.² Dit werk wordt door heraldici vaak met terechte scepsis onthaald en ook door sommigen wel gezien als een icoon voor de neergang in de 18de eeuw van de heraldische kwaliteitsstandaarden.

In de tweede helft van de 19de eeuw werden die handschriftelijke registers opnieuw ontdekt en geleidelijk aan uitgegeven in boekvorm. Een totaalindex, die 60.000 namen omvat (inclusief namen van steden, gilden enz...) werd in 1865 gepubliceerd.³ De inhoud van de registers werd door diverse auteurs met belangstelling voor bepaalde regio's in afzonderlijke publicaties ontsloten vanaf 1856: Bourgogne, Franche Comté, Bretagne, Bourges, Béarn, Toulouse, Montauban, Montpellier, Paris, Marseille, Limoges, Poitou, Rouen, Caen, Alençon, Lyon, Alsace, Guyenne, Béarn, Flandre, Hainaut, Cam-

brésis, Artois en Picardie (Bureau van Amiens), Picardie (Bureau van Soissons), Perche, Lorraine, Champagne, Dauphiné, Provence, Soissonnais.⁴

Wat ons hier interesseert is natuurlijk het deel *Flandres*. Dit deel is tevens ook het vroegst uitgegeven deel van regionale publicaties. In 1856 gaf Borel d'Hauterive zijn *Armorial de Flandre, du Hainaut et du Cambrésis* uit.⁵ Het is dit werk dat in 2003 in facsimile editie opnieuw verscheen. Het bevat meer dan 3.200 blazoeneringen.

Uiteraard dekt het Vlaanderen van dit *Armorial* enkel het deel dat toen bij Frankrijk ingelijfd was. Vlaamssprekend Vlaanderen werd in het administratieve systeem van het *Armorial Général* genoemd *Département de Flandres du coté de la Mer* of *Département de Dunkerque*. In het Vlaams werd dit gebied ook wel *Maritiem Vlaanderen* of zelfs *Zeekantig Vlaanderen* genoemd in tegenstelling tot het dieper in het land (en ook meestal Franssprekend) gelegen Vlaanderen van het Rijselse.

De koninklijke ambtenaren hadden Zeekantig Vlaanderen verder verdeeld in *Bureaus*: Duinkerke (Dunkerque, Nord, France) was het hoofdbureau. De inwoners van de steden en kasselrijen St.-Winnoksbergen (thans: Bergues, Nord, Fr.) en Broekburg (thans Bourbourg, Nord, Fr.) en van de steden Gravelingen (Gravelines, Nord, Fr.) en Hondshoote (Nord, Fr.) moesten zich inschrijven te St.-Winnoksbergen. De stad Veurne mocht zijn eigen stedelingen verwelkomen alsook deze uit haar kasselrij (ook Veurne-Ambacht genoemd) en deze van het stadje Lo. Het bureau te Ieper verwelkomde niet alleen de lieden uit de eigen stad en kasselrij, maar nam er ook deze van de kleine steden en kasselrijen Waasten (Warneton, B.) en Belle (Bailleul, Nord, Fr.) bij alsook de steden Mesen, Roeselare en Poperinge en de dorpen van de *'Acht Parochies'*, dit zijn acht parochies uit het uiterste zuiden van de kasselrij Veurne, die grotendeels ook ten zuiden van Ieper waren gelegen en dus geografisch op Ieper waren afgestemd. En in Kassel (Cassel, Nord, Fr.) tenslotte werd uitgekeken naar taksbetalers uit de stad en de gelijknamige kasselrij en deze uit de steden Hazebrouck, Steenvoorde en Merville (Nord, Fr.).

De stad en roede van Menen alsook de stad en kasselrij Kortrijk werden niet onder Zeekantig Vlaanderen gerangschikt maar vielen onder het *Département de Lille* (Rijsel), waartoe uiteraard ook de stad en kasselrij Rijsel (Lille, Nord, Fr.) behoorden, maar ook de steden en landen van Doornik (Tournai, B.) Valencijs (Valenciennes, Nord, Fr.), Dowai (Douai, Nord, Fr.) en Kamerijk (Cambrai, Nord, Fr.).

Tenslotte was er nog een *Département de Haynaut* ook wel *de Mons* genoemd, waaronder vielen Mons, Maubeuge, Avesnes, Dinant, Givet, Beaumont, Philippeville, Le Quesnoy, Landrecy en Charleroi.

Voor *Zeekantig Vlaanderen* hadden zich het eerste jaar slechts 210 personen aangeboden om hun familiewapen te laten registreren: 86 in het bureel van Duinkerke, 34 te Ieper, 46 te St.-Winnoksbergen en 44 te Veurne. Na het nieuwe edict van 3 december 1697 werd de intendant de Madrys die belast was voor dit gebied, gepraamd om uitgebreide lijsten van personen, geschikt bevonden voor het voeren van een wapen (en het betalen van de bijhorende taks natuurlijk) op te maken. In één klap kwamen er voor het betrokken gebied het volgende jaar plots 965 blazoeneringen méér voor in de registers van d'Hozier ... Maar de opgemaakte lijsten waren nog veel langer.

Laten we nu even het wapenboek van Vlaanderen nader bekijken. Vooreerst dient de lezer gewaarschuwd dat de namen (familienamen of plaatsnamen) zoals ze erin genoteerd staan, vaak meer dan behoorlijk verminkt zijn. En dit heeft diverse oorzaken.

In de eerste plaats zal daar wel de Vlaamsonkundigheid van de koninklijke ambtenaren in meegespeeld hebben. Enkele voorbeelden illustreren dit: de al hoger vernoemde Acht Parochies van Veurne-Ambacht, worden verbasterd tot *Les Huit Paroisses de Furnemback* (p. 65). Het *Furnemback* is duidelijk een fonetische weergave van 'Veurne-Ambacht'. Wisten ze misschien nog wel dat Veurne in het Frans *Furnes* was, bij het woord *ambacht* hoorden ze het waarschijnlijk in Keulen donderen. Van de dorpen Lichtervelde en Besselare maakten ze respectievelijk *Lictreveld* en *Besselart* (p. 67). Een goed verstaander dient ook bvb. onder *Otskergue*, Oostkerke te begrijpen (p. 393) of onder *Coid Ipre*, Kwaad-Ieper (Quadypre, Nord, Fr.) (p. 392), enz...

Familienamen ontsnapten al evenmin aan verbastering. Van de veel voorkomende Vlaamse naam Maes werd *Masse* gemaakt (p. 69), terwijl apotheker *Beaugard* uit Ieper, al sinds hij voor het eerst kon schrijven zijn naam steeds als Bogaert had geschreven. (p. 385) Andere fouten zijn wellicht ordinaire overschrijffouten, maar die laatste kunnen ook in de gedrukte editie geslopen zijn tijdens de lezing van de handschriften door Borel d'Hauterive (of de drukker bij lezing van diens manuscript?) in 1856. Zo is *Jean-Baptiste-François Tannequin, écuyer*, met wapen *d'hermines à un loup rampant de gueules*, (p. 64) natuurlijk een Zannequin (Zannekin), afgaand op zijn bekende wapenschild. (Hoewel de wolf in het wapen wel een vos hoort te zijn!)

Maar ook Franse namen ontsnappen niet aan verminking. De naam de Guernonval (baron van Ekelsbeke (Esquelbecq, Nord, Fr.)) bvb. werd geradbraakt tot *de Grenovelle, baron d'Eskebborck*, op een andere plaats blijft het beperkt tot een schrammetje: *de Gimonval*. (p. 71 en 73).

Borel d'Hauterive heeft ook gemeend een aantal van die fouten te moeten verbeteren door tussen haakjes zijn 'juiste' schrijfwijze te geven. Maar het is toch wel oppassen geblazen hiermee! Misschien had hij wel iets meer notie

van Vlaamse namen van dorpen en families, maar hij slaat de bal zelf toch nog geregeld mis tot en met suggesties die gewoon verkeerd zijn, terwijl het origineel van d'Hozier (o wonder) net wél goed was! Zo 'verbetert' Borel d'Hauterive de nochtans vlekkeloos gespelde familienaam Heurlebout, met een suggestie (*Herreboudt*), weliswaar ook een Vlaamse naam, maar toch een foute gok, want het wapenschild dat erbij vermeld wordt is exact dit van de familie Heurlebout uit Pollinkhove in Veurne-Ambacht. (p. 73). Zo ook suggereert hij voor een *Roger Douché, écuyer, seigneur de Gasbecque* met wapen *de sable à un lion d'argent, couronné d'or, lampassé et armé de gueules* (p. 71) een suggestie tussen haakjes: (*Donche*) wat helemaal fout is. Een François Donche afkomstig uit de kasselrij Veurne komt op een andere plaats voor (p. 18) met een volledig ander en (min of meer) correct wapenschild.⁶ De familie Douché daarentegen is een totaal andere familie te situeren in de kasselrij Kassel, waarvan de naam ook als Douchez geschreven wordt.

We zouden nog bladzijden kunnen doorgaan met citeren van verminkte namen of verkeerde suggesties van verbeteringen. Laat het voor de lezer duidelijk zijn: bij het opzoeken van een familienaam, zoek op alle mogelijk denkbare verbasteringen en geloof niet te gauw de verbeteringen van Borel d'Hauterive...

Er zijn nog wel andere eigenaardigheden.

Nemen we bvb. de familie van Renynghe uit Poperinge.⁷ In het boek van de retoricagilde van die stad staan vier generaties opgetekend (periode 1560-1662) met telkens bij elk hun wapen vermeld: *van azuur met een keper van goud, met drie sterren met 6 of 8 punten van goud*. En als dusdanig staat dit wapen ook opgetekend in het register van 1696 van d'Hozier (p. 296) onder de naam van *Nicolas Vanreninque, trésorier de la ville de Bailleul*. Tot hier alles goed. Maar in een later register van d'Hozier vinden we de vader van Nicolas: *Ferdinand Vanreninghe, bourgeois de Poperinghe* met als wapen: *d'azur, à deux palmes d'or, posées en sautoir, accompagnées de quatre étoiles de même*. Deze laatste was raadslid, schepen, schatbewaarder en burgemeester van zijn stad geweest en overleed op 13 september 1699. Hem werd dus in tegenstelling tot zijn zoon en zijn eigen vader en grootvader een volledig ander wapen toegekend... Misschien hadden de koninklijke ambtenaren hem op het oog gehad als een taksbetaler, maar was hij al overleden toen hij aan de beurt was en werd hem postuum dan maar gauw-gauw een willekeurige wapen toegekend.

En ander voorbeeld is de familie Merghelynck. In de registers van d'Hozier komen in het bureel Ieper niet minder dan zes leden van de familie Merghelynck voor, en zowaar allen met een verschillend wapenschild en waarvan alleen de tweede het echte familiewapen draagt:

- *N. Merghelynck, doyen de l'église Saint-Martin à Ypre: d'azur, à un chevron d'argent, accompagné en chef de deux étoiles d'or, et en pointe d'un pélican avec sa piété de même, ensanglanté de gueules* (p. 147)

- Jacques Merghelyns: *chanoine et pénitentier de ladite église [St.-Maartenskerkathedraal], d'azur à un chevron d'argent, accompagné en chef de deux étoiles de six rais d'or, et d'en pointe d'une teste de mort d'argent, surmontée d'un soleil d'or.* (p. 149) (het echte wapenschild, maar de keper moet wel van goud zijn)

- N. Merguelinghes, *avocat: palé d'argent et de gueules de six pièces* (p. 383)

- Claire Merguelinghe: *de gueules à trois bandes d'argent* (p. 383)

- Anne Merguelingue: *d'azur, à un cigne d'argent* (p. 385)

- N. Merguelinghe, *marchand: d'or, à cinq tourteaux de sable posez en sautoir* (p. 389)

Het mag duidelijk zijn wat hier aan de hand is. Bij de eerste twee hebben wellicht de betrokken persoon zelf hun wapen medegedeeld, terwijl het bij de andere vier gaat om de personen uit de tweede registratiegolf die wel de taks betaalden, maar zich verder niet bekommerden om een registratie en dan maar een willekeurig wapen toebedeeld kregen.

In de genealogie Merghelynck vinden we een Jacob Merghelynck (1647-1702), kanunnik en penitencier van de Ieperse St.-Maartenskerkathedraal met twee zusters begijntjes, Anna-Maria (1649-1728) en Clara (1651-1727).⁸ Wellicht is de derde vermelde Merghelynck hun broer Pieter Merghelynck (1654-1716)⁹ die inderdaad advocaat was bij het Parlement van Vlaanderen te Doornik voor hij tot raadsheer werd benoemd te Ieper.¹⁰ Wellicht is de eerst vermelde Merghelynck, de deken van de St.-Maartenskerkathedraal te verenzelvigen met Guillaume Merghelynck (1621-1698), kanunnik en vicaris-generaal van het bisdom Ieper.¹¹ Hij zou dan zijn wapenschild gebroken hebben met in plaats van de zon en de doodskop van het gewone familiewapen, een pelikaan met haar jongen op het nest, die zich de borst open pikt, om met zijn bloed zijn jongen te voeren (een christelijk symbool van zelfopoffering).¹²

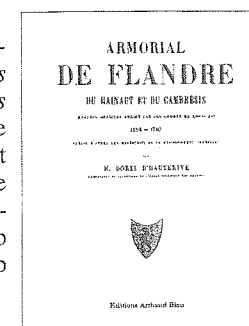
We hopen de lezer hiermee voldoende gewaarschuwd te hebben. Het *Armorial Général* van d'Hozier moet met grote omzichtigheid benaderd worden en men dient zich terdege bewust te zijn van de tekortkomingen door kennis van de achtergronden die aan de basis daarvan liggen. Eenmaal gewapend met deze inzichten kan het wapenboek nog diensten bewijzen, ook op het vlak van de genealogie en biografie.

De registers zijn in feite méér nog dan een wapenboek, registers waarin iedereen die een zeker aanzien genoot door zijn status (adellijke, geestelijke, kanunnik, begijn), een functie uitoefende (schepen, baljuw, raadspensionaris, griffier, pastoor, ...) of in de kijker liep door zijn vrij beroep (advocaat, apotheker, brouwer, rentenier, ...) of handelsactiviteiten in opgenomen werd, vaak met zijn functies of beroep er expliciet bij vermeld en waar hij die uitoe-

fende. In die zin vormt het een mooie bloemlezing van de maatschappij, zowel in de stad als op het platteland op het keerpunt van de 17de en 18de eeuw. Voor het heraldische aspect is confrontatie met andere bronnen uit die tijd een *must*, wil men zich niet vergalopperen door mee te stappen in de ongebreidelde fantasie van belastingssinners die zich *pour le besoin de la cause* even de rok van een wapenheraut hadden aangetrokken.

Eindnoten

M. BOREL D'HAUTERIVE, *Armorial de Flandre, du Hainaut et du Cambrésis, Recueil officiel dressé par les ordres de Louis XIV (1696-1710) par d'Hozier. Publié d'après les manuscrits de la bibliothèque impériale*, Paris: Bureau de l'Annuaire de la Noblesse, 1856-1878, 488 pp., groot in-8°, reprint Paris: Éditions Généalogiques de la Voûte & Arthaud Bleu, 2003 (formaat A5, € 59 + verzendingskosten via <<http://boutique.geneanet.org>> (zoeken op Flandre)). Een naamindex vindt men op <http://www.memodoc.com/armorial_flandre_index.html>.

1. Over de dynastie d'Hozier, zie: <http://91.1911encyclopedia.org/H/HO/HOZIER_PIERRE_D_.htm>. Of ook C. PAMA, *Prisma van heraldiek en genealogie*, Utrecht, 1969, 1990, onder het lemma Hozier, waar evenwel Charles d'Hozier zelf maar zijdelings vermeld wordt terwijl de anderen uit de dynastie wel elk een afzonderlijke bijdrage kregen.

2. Het *Armorial Général de France* van 1696-1710 mag niet verward worden met de gelijknamige uitgave in 10 delen door Louis-Pierre d'Hozier uit de jaren 1738-1768. Dit laatste is gebaseerd op het werk van zijn grootoom Pierre en is veel bescheidener in omvang (1.291 families) en onafgewerkt. Van dat laatste werk bestaat een uitgave op CD-ROM (zie <<http://boutique.geneanet.org>>, zoeken op Hozier), onder de titel: '*Armorial Général de la France par d'Hozier. Reprise de l'Armorial Général de la France, d'après l'édition originale de 1738-1768 plus le 7e registre 1768-1873*'

3. L. PARIS, *Indicateur du grand armorial général de France*, Paris: Bachelin-Deflorenne, 1865 (ook on line: <<http://www.heraldica.org/biblio/annotate.htm#hozier>>, zoeken op Paris, Louis).

4. Zie voor een bibliografische lijst: <<http://www.heraldica.org/biblio/annotate.htm#hozier>>.

5. M. BOREL D'HAUTERIVE, *Armorial de Flandre, du Hainaut et du Cambrésis, Recueil officiel dressé par les ordres de Louis XIV (1696-1710) par d'Hozier. Publié d'après les manuscrits de la bibliothèque impériale*, Paris: Bureau de l'Annuaire de la Noblesse, 1856-1878. In 1903 verscheen *Flandres* opnieuw in een verzameluitgave *Armorial Général, 4e série, Bretagne, Flandres, Picardie, Normandie-Caen, Normandie-Rouen, Soissonnais*, Paris: Bureau de l'Annuaire de la Noblesse, 1903.

6. Het betreft François Donche, geboren te Steenkerke bij Veurne in 1668, die een loopbaan doorliep als advocaat, raadsheer en tenslotte raadsheer-president in het Parlement van Vlaanderen (een gerechtshof door Lodewijk XIV opgericht te Doornik, na 1713 getransfereerd naar Douai). P. 18 in de uitgave van BOREL D'HAUTERIVE vermeldt zijn wapenschild *d'hermines, à une étoile (étrille) de gueules, accompagnée de trois molettes de sable, deux en chef et une en pointe*. Zijn familiewapen is nog steeds te zien op de doopvont die hij in 1708 schonk aan de kerk van Wulveringem bij Veurne. De centrale wapenfiguur is wel degelijk een roskam (Fr.: *étrille*) en niet een ster (Fr.: *étoile*). De sterren van sabel zijn wel in tegenspraak met meerdere gekleurde voorstellingen in een getijdenboek uit 1473 waar de sterren van keel zijn.

7. Zie de genealogie van Renynghe in: (red. Ch. VAN RENYNGHE DE VOXVRIE) *Tablettes des Flandres*, Tome X, Brugge, 1973.

8. We vinden beiden ook zusterlijk naast elkaar vermeld in de hoofdgeldbelastingenlijsten van de stad Ieper van 1710, 1711 en 1712 in het 4de kanton van de stad Ieper (wijk ten westen van de Markt en ten noorden van de Boterstraat), zie: P. DONCHE, *Inwoners van Ieper volgens de hoofdgeldbelastingkohieren van 1710, 1711 en 1712*, Berchem, 1996, p. 29. Het hoofdgeld was een belasting uitgevonden door de militaire ingenieur Sébastien le Prestre, sire de Vauban om inkomsten te genereren voor de oorlogsbatterijen van zijn broodheer Lodewijk XIV.

9. (red. Bⁿ STEIN D'ALTENSTEIN) *Annuaire de la noblesse de Belgique*, Brussel, 1864, p. 194.

10. (red. Ch. VAN RENYNGHE DE VOXVRIE) *Tablettes des Flandres*, Tome X, Brugge, 1973, p. 308. Zie ook P. DONCHE, *Hoofdgeldbelastingkohieren ...*, p. 120.

11. *Annuaire ...* p. 193. De laatste voornaamloze Merghelynck kunnen we niet met een situeren binnen de genealogie.

12. Zie C. PAMA, *Prisma van heraldiek en genealogie*, Utrecht, 1990, onder het lemma *pelikaan*, alsook het register met anderstalige termen: *Pelican in his piety (E)*: pelikaan met jongen en nest.

NIEUWE BOEKEN IN ONS FONDS

(***prijzen enkel geldig voor abonnees *Heraldicum Disputationes* !)
(Bij bestelling is het voldoende om enkel de referentie te vermelden)

Het aantal oude jaargangen begint nu wel heel snel te verminderen. Enkel van Jaargang 2 (1997) zijn er nog een klein aantal exemplaren verkrijgbaar. Snel zijn is dus de boodschap!

- OUDE JAARGANGEN** (verzendingkosten inbegrepen. Buitenland + 2,48 €)
- HD2 *Heraldicum Disputationes*, Jaargang 2 - 1997 7,19 €
 - HD4 *Heraldicum Disputationes*, Jaargang 4 - 1999 8,68 €
 - HD7 *Heraldicum Disputationes*, Jaargang 7 - 2002 10,00 €
 - HD8 *Heraldicum Disputationes*, Jaargang 8 - 2003 10,00 €

- INFORMATIEVE BROCHURES**
(3,00 € stuk + 0,87 € verzendingkosten. Buitenland + 1,45 €)
- BR1 *Heraldiek. Beknopte inleiding voor beginners* (Marc Van de Cruys, met tekeningen van C.-A. von Volborth en Marc Cheron) 3,00 €
 - BR2 t/m BR4 uitgeput!
 - BR7. *Wapensagen uit de Zuidelijke Nederlanden* 3,00 €

- HERALDIEK VAN ABDIEN EN KLOOSTERS**
(+ 0,87 € verzendingkosten. Buitenland + 1,45 €)
- ABD1. *De Sint-Michielsabdij te Antwerpen* 3,00 €
 - ABD2. *Sint-Bernardus a/d Schelde* 3,00 €
 - ABD3. *Vlierbeek* 3,00 €
 - ABD4. *de Bijloke* 3,00 €
 - ABD5. *Westmalle* 2,50 €
 - ABD6. *Achel* 3,00 €
 - ABD7. *Sint-Salvator te Antwerpen* 3,00 €

- OVER HET TEKENEN VAN WAPENS**
(3,00 € stuk + 0,87 € verzendingkosten. Buitenland + 1,45 €)
- BR5 *Een interview met C.-A. von Volborth* 3,00 €

- HERDRUKKEN**
- BR6 *Bisschops Louis, Sceaux Anversois du XIIIe siècle* 3,00 €
- (+ 0,87 € verzendingkosten. Buitenland + 1,45 €)

heraldicum 2004